

CELÂLEYN TEFSİRİ VE MÜELLİFLERİ

*Yrd.Doç.Dr.Ali AKPINAR **

Celâleyn Tefsîri, tefsîr alanında değişik pek çok baskısı yapılan, çok okunan ve hemen her kütüphanede bulunan eserlerden biridir. Tarih boyunca ilim yolcuları bu eserle tanışarak tefsîre merhaba demişlerdir. Eserin bunca tefsîr arasında bu şöhrete ulaşmasının haklı bir kısım sebepleri vardır. Bir kere o, muhtasar bir tefsirdir. Dili ağır değildir. Anadili Arapça olan da, Arapçayı sonradan öğrenen de onu anlamakta zorlanmaz. Yanısıra eser, Sahabe ve Tabiun'un Kur'ân anlayışlarının karakteristik bir özelliğini yansıtmaktadır. Şöyle ki, Celâleyn Tefsîrinde Kur'ân, âyetlerdeki murad-ı İlahiyi ayrıntı bilgiler içerisinde kaybolmasına meydan vermeyecek şekilde kısa ve net bir üslubla tefsîr edilmiştir.

Biz bu makalemizde Celâleyn tefsîrinin isnadı hakkında sahih ve kısa bir bilgi verdikten sonra, tefsîrin özelliklerini Yâsin sûresi tefsîrinden örneklerle ortaya koymaya çalışacağız. Hemen hemen tefsirin genel özelliklerini yansıttığından bu sûreyi seçtik. Yâsin sûresinin tefsîrinde müşahede edilmeyen Celâleyn tefsîrinin diğer özelliklerini de ayrıca maddeler halinde sunduk. Bu çalışma ile Celâleyn tefsîri hakkında derli toplu bir bilgi vermeyi ve onu okuyanların daha kolay yararlanmalarını hedefledik.

"**Tefsîru'l-Celâleyn**" diye bilinen bu meşhur tefsîr, *Celalüddin el Mahallî* (ö:864/1459) ve *Celaluddin es-Suyûtî* (ö:911/1505) adlı iki alim tarafından yazıldığı için "**Celâleyn Tefsîri**" (iki Celal'in Tefsîri) olarak şöhret bulmuştur.

İki cilt ve iki bölümden oluşan bu tefsîrden hangisinin *Mahallî* 'ye ve hangisinin *Suyûtî* 'ye ait olduğu kaynaklarımızda farklı şekillerde gösterilmiştir. *Katip Çelebi*, Bakara sûresinden İsrâ sûresine kadar olan birinci bölümün *Mahallî* tarafından; Kehf sûresinden Nâs sûresine kadar olan kısmın ise *Suyûtî* tarafından yazıldığını söyler. Bu görüşe göre, Fatiha sûresi de *Suyûtî* tarafından tefsîr edildiğinden tefsîrin sonuna konulmuştur¹.

Diğer görüşe göre ise, *Mahallî* Kehf sûresinden başlayıp Nas sûresine kadar tefsîr etmiş, daha sonra Fatiha sûresinin tefsîrine başlamıştır. Ne varki ömrü kifâyet etmediğinden tefsîri bitirmeye muvaffak olamamıştır. Daha sonra yarım kalan tefsîri *Suyûtî* ,Bakara sûresinden başlayıp İsrâ sûresi sonuna kadar tefsîr ederek tamamlamıştır. *Suyûtî*, *Mahallî*'nin tefsîr ettiği belli olsun diye Fatiha'yı tefsîrin sonuna koymuştur. *Suyûtî*, tefsîrin başına koyduğu Mukaddime'de² ve İsrâ sûresi sonunda³ buna işaret etmiştir. Kanaatimizce doğru olan da budur⁴.

*C.Ü. İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

¹Kâtib Çelebî, **Keşfu'z-Zunûn**, İstanbul 1943, I, 236; Ömer Nasûhi Bilmen, **Büyük Tefsîr Tarihi**, İstanbul, 1973, II, 596; Mehmet Sofuoğlu, **Tefsir Dersleri**, İstanbul, 1974, s,37; Ali Turgut, **Tefsîr Usûlü**, İstanbul, 1991, s,245; *Suyûtî*'nin eserlerinden biri olan "**Merâsidü'l-Metâli' fi-Tenâsübi'l-mekâti' ve'l-Metâli**" adlı eserinin tahkik ve tercümesinde maalesef bu yanlış tekrarlanmıştır. Bkz. Süleyman Mollaibrahimoğlu, **Celâlüddîn es-Suyûtî ve Merâsidü'l-Metâli fi-Tenâsübi'l-mekâti' ve'l-Metâli İsimli Eseri**, İstanbul, 1994, s,33 ve 45.

²Celâlüddin el-Mahallî-Celâlüddin es-Suyûtî, **Tefsîru'l-Celâleyn**, İstanbul, ty, Salah Bilici Yayınları, I, 2. (Makalemizde biz, bu baskıyı esas aldık.)

³Bkz. **T.Celâleyn**,I,237.

İşin aslı ise şöyledir: Ömrünün sonlarına doğru tefsîr yazmaya başlayan *Mahallî*'nin, Kur'ân-ı Kerim'in baştan sona tefsîrini bitiremem endişesiyle Rahman sûresinden tefsîre başlayıp Kur'ân'ın sonuna kadar tefsîr ettiği; bu bölümü bitirince Yasin sûresinden Rahman sûresine kadar, daha sonra Meryem sûresinden Yasin sûresine kadar tefsîr ettiği; bu üçüncü bölümü bitirdikten sonra da baş tarafa geçip Fatıha sûresini tefsîr ettiği, Bakara sûresinin başlarını tefsîr ederken ise vefat ettiği anlaşılmaktadır. Talebesi olan Suyûtî, hocasının yarım kalan tefsîrini, Bakara sûresinden yeniden başlayarak tamamlamıştır⁵. İlk görüşün sahipleri, meseleyi tahkik etmeden, tefsirin Kur'anın başından başlayıp yarım kalmış olacağı varsayımından hareket ederek yanlış bir sonuca varmışlardır.

CELALUDDİN EL-MAHALLÎ (791 / 1388 Kahire - 864 / 1459 Mısır)

Fıkıh, kelam, usul, nahiv, mantık, tefsîr gibi ilimlerde zamanının otoritesi olan müellif, *Mahmud el-Aksarayî*(v:825) *Burhâneddin el-Bicuri*(v:825), *Şemsüddin el-Bisati*(v:842), *Alâüddin Muhammed el-Buhârî*(v:841), *Şerefüddin Muhammed b.el-Küveyk* gibi alimlerden ders almıştır. "Zekası elması deler" diye nitelenen Mahallî, kendisine teklif edilen kadılık görevini kabul etmemiş, ömrünün sonuna kadar tedrisat ve telifat ile meşgul olmuştur.

Çok yönlü bir ilim adamı olarak çeşitli sahalarda eserler veren *Mahallî*'nin en meşhur eserleri şunlardır:

Şerhu Cemi'l-Cevami' (Usul),

Şerhu'l-Varakat (Usul),

Kenzu'r-Rağîbin (Fıkıh),

Şerhu'l-Minhâc,

el-Envâru'l-Mudîe, el-Kavlü'l-Müfid,

et-Tıbbu'n-Nebevî,

Tefsîru'l-Kur'ân .⁶ Bu sonuncusu, söz konusu ettiğimiz Celâleyn Tefsirinin ikinci yarısı olup araştırmalarımıza göre Mahallî'nin basılan tek eseridir.

CELÂLÜDDİN ES-SUYÛTÎ (849 / 1445 Kahire - 911 / 1505 Kahire)

Abdurrahman b. Kemâl Celâluddin es-Suyûtî, Hicrî 849 yılında Kahire'de doğmuş, bereketli bir ömür sürdükten sonra 911 de yine Kahire'de vefat etmiştir. Yetim olarak büyüdüğü halde zamanının meşhur ilim adamlarından büyük ölçüde istifade etmiş olan Suyûtî, sekiz yaşında iken Kur'ânı hıfzetmiş, bazı temel metinleri ezberlemiş, tefsîr, hadîs, fıkıh başta olmak üzere pek çok alanda eser vermiş velûd bir alimdir. Kendi ifadesine göre yirmi bir yaşında fetva

⁴Bkz.Süleyman b.Ömer el-Cemel, **el-Futûhâtu'l-İlâhiyye**, Beyrut, ty, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, I, 7; II, 670; IV, 626; Ahmed b.Muhammed es-Sâvî, **Hâşiyetün Alâ Tefsîri'l-Celâleyn**, Mektebetü Dâri'l-Kütübi'l-Arabiyye, ty, IV, 626; Muhammed Huseyn ez-Zehabi, **et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn**, Kahire, 1989, I, 316-317; **Tefsîru'l-Celâleyn** , Tahkik:Mustafa Dîb el-Buğâ, Dârü'l-Ulûmi'l-İnsâniyye, Dimeşk, 1337, 379-382; **Tefsîru'l-Celâleyn** ,Tahkik:Abdülkadir el-Arnâvût,Dârü İbn Kesîr, Beyrut, 1994 (son iki eser ayrı tarihlerde ,ortasında Kur'ân-ı Kerim'in aslı olduğu halde tahkikli olarak modern usullerle basılmıştır.); Şükrü Arslan, "**Celâleyn Tefsirinin İsnadı**", Atatürk Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, X, 155-172; Mehmet Sofuoğlu , **Tefsire Giriş**, İstanbul, 1981, s,325.

⁵ Şükrü Arslan , aynı yer, 162.

⁶ez-Zehabi, a.g.e. I, 315-316; Bilmen, a.g.e. II, 597. **Tefsîru'l-Celâleyn** ,Tahkik:, Abdülkadir el-Arnâvût, **Mukaddime**, s, 9-10;

vermeye, yirmiyüç yaşında hadis imla etmeye, otuz yedi yaşında ise eser telif etmeye başlamıştır. Celaluddin *el-Mahallî* (v:864), *Şerefüddîn el-Münâvî* (v:871), *Ahmed b. Ali eş-Şümunnî* (v:872), *Muhyiddîn el-Kâfiyecî* (v:879), *Seyfüddin Kutluboğa* (v:881) gibi pek çok üstaddan ders almıştır.

Fıkıh, tefsîr, hadis, usul, i'rab ve benzeri sayısız ilimde zamanının otoritesi olmuştur. Siyasi çalkantıların yoğun olduğu, ekonomik sıkıntıların zirvede olduğu ve fakat kitab telif ve neşrinin yaygın olduğu bir dönemde yaşamıştır. Genç yaşta eser telifine başlayan müellif altıyüze yakın eser vermiştir⁷. Tefsîr ilmine dair eserleri ise yirmibeş civarındadır⁸. *Mahallî*'nin ömrünün sonlarında yazmaya başlayıp bitiremediği Celâleyn Tefsîri tekmlisini yirmibir yaşlarında ve kırk gün içerisinde yazıp bitirmiş ve dört aylık bir zamanda da temize çekmiştir⁹. Çeşitli eserlerinde kendisinin dokuzuncu *asrın müceddidi* olduğunu nimeti tahdis sadedinde söyleyen¹⁰ Suyûtî'nin tefsire dair basılmış eserlerinden bazıları şunlardır:

ed-Dürri'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, (Rivâyet tefsiri olup 9 cilt halinde, 1983 de Beyrut'ta Dâru'l-Fikr tarafından basılmıştır.)

Katfu'l-Ezhâr fî-Keşfi'l-Ezhâr, (Bir dirayet tefsiri olan bu eser 2 cilt halinde, 1994 de Katar'da basılmıştır.)

et-Tahbîr fî-İlmi't-Tefsîr, (Kur'ân ilimlerine dair bir eser olup tek cilt halinde, 1986 da Kahire'de Dâru'l-Menâr tarafından basılmıştır.)

el-İtkan fî-Ulûmi'l-Kur'ân, (Kur'ân ilimlerine dair bir usul kitabı olup iki cilt halinde değişik baskıları yapılmıştır. *el-İtkan* , Suyûtî'nin daha önce muhtasar olarak kaleme aldığı *et-Tahbîr* adlı eserinin genişletilmiş şeklidir.¹¹ 1993 da Beyrut'ta Dâru İbn Kesîr tarafından basılmıştır.)

Lübabü'n-Nükul fî Esbabî'n-Nüzul, (Nüzûl sebeplerine dair küçük bir risale olup 1966 da, Kâhire'de Dâru'l-Kalem tarafından Celâleyn Tefsiri ile birlikte yayımlanmıştır.)

el-İklil fî İstinbât't-Tenzîl, (Ahkam ayetlerinin tefsirine dair tek ciltlik muhtasar bir eserdir.)

Mu'tereku'l-Akrân fî İcâzi'l-Kur'ân, (Kur'ân-ı Kerimin i'câzına dair bir eser olup 1988 de Beyrut'ta Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye tarafından basılmıştır.)

Tabakâtü'l-Müfessirîn, (Müfessirlerin kısa hayatlarını alfabetik olarak anlatan tek ciltlik bir eser olup Hicrî 899 tarihine kadar yaşamış 136 müfessirden bahsetmektedir. Beyrut'ta Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye tarafından tarihsiz olarak basılmıştır.)

Tenâsuku'd-Dürer fî-Tenâsubi's-Suver. (Sureler arasındaki uyumdan bahseden bir risaledir.)

Merâsidü'l-Metâli' fî-Tenâsubi'l-mekâti' ve'l-Metâli' (Surelerin başı ile sonları arasındaki münasebete dair bir risale olup 1994'de İstanbul'da tahkik ve tercümesi ile birlikte basılmıştır.)¹²

⁷Bkz. Bilmen, a.g.e. II, 624-627; Suyûtî, **Tefsîru Dürri'l-Mensûr**, Beyrut, 1983, I, 3-7; Suyûtî, **Katfu'l Ezhar fî-Keşfi'l-Esrâr**, Katar, 1994, Mukaddime, I, 17-25; Turgut, a.g.e. 244-246; el-Arnâvût, **Mukaddime**, 11; Süleyman Mollaibrahimoğlu, a.g.e. s, 27-42.

⁸Bkz. Suyûtî, **Tefsîru Dürri'l-Mensûr**, I, 7; **Katfu'l Ezhar**, I, 17-25.

⁹Bkz. Cemal, a.g.e. II, 668-670.

¹⁰Suyûtî, **Katfu'l Ezhar fî-Keşfi'l-Esrâr**, I, 39-41; **Münâvî**, **Feyzu'l-Kadîr**, Beyrut, ty, Dâru'l-Ma'rife, II, 282.

¹¹ Bkz. Suyûtî, **et-Tahbîr fî-İlmi't-Tefsîr**, Kahire, 1986, s, 13.

¹²Bilmen, a.g.e. II, 626-627; Turgut, a.g.e. s, 245-246; el-Arnâvût, **Mukaddime**, s, 12; Süleyman Mollaibrahimoğlu, a.g.e. s, 41-48.

CELÂLEYN TEFSİRİNİN HÂŞİYELERİ

Kısalığı ve nevine münhasır özellikleriyle elden ele dolaşan bir eser olma hüviyetini kazanmış olan Celâleyn Tefsîri üzerinde bir hayli çalışılmış ve ona hâşiyeler yazılmıştır. Bunlardan bazıları:

Mecmau'l-Bahreyn, Kerhi (v:1);

Cemaleyn, Aliyyü'l-Kari (v:1014);

Kitabu'l-Kevkebeyn, İbn Atiyye (v:1190),

el-Fütuhâtü'l-İlahiyye, Süleyman Cemal (v:1204);

Haşiyetü Savi ale'l-Celâleyn, Sâvi. (v:1241).¹³.

Bunlardan en yaygın olanı, Beyrut'ta Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye tarafından tarihsiz olarak basılan *el-Fütuhâtü'l-İlahiyye* ile; Mektebetü Dâri'l-Kütübi'l-Arabiyye tarafından yine tarihsiz olarak basılan *Hâşiyetün Alâ Tefsîri'l-Celâleyn* hâşiyeleridir.

CELÂLEYN TEFSİRİNDE USLÛP BENZERLİĞİ

İki ayrı müellif tarafından yazılmış olmasına rağmen eser, dil, uslûb ve ihtisar bakımından bir bütünlük arzeder. *Suyûtî* yirmilik bir delikanlı iken kaleme aldığı Celâleyn Tefsîri tekmilesinde, yetmiş yaşında bir allâme olan Mahallî'nin uslûbünü yakalayabilmiştir. İki bölüm incelendiğinde, bazı kelimelerin açıklamasında kendisini gösteren nüansların on sayısını bulmayacak kadar az olduğu görülür. Buna birkaç örnek verecek olursak:

a-" '—« Ä" ١" ibaresi, *Mahallî*'nin kaleme aldığı bölümde " —|€ A | «€" ¹⁴, " —|€ «€«Ä»|«| €" ¹⁵ şeklinde açıklanırken; *Suyûtî*'nin yazdığı bölümde " —|€ İÊ «" ¹⁶ ve " —|€ «€" ¹⁷ şeklinde açıklanmıştır.

b-Ruh kelimesi, *Mahallî*'nin tefsîrinde " Ä€€Á Ö|« Ö" «" «" »" (Cansız bir varlık iken onu hayat sahibi bir canlı kıldı.) ve ¹⁸ " E«€—EO A" A € |€ IOI«" (Ruh, insanın içine işlemeyle onu hayat sahibi kılan bir latif cisimdir.)¹⁹ diye açıklanırken; *Suyûtî*'nin tefsîrinde " «€—I IOI« »A" (Bedenin kendisiyle canlandığı şey)²⁰ diye açıklanmıştır.

c-" «€'«" kelimesini *Mahallî*, "yahudilerden bir grup"²¹ diye açıklarken; *Suyûtî*, aynı kelimeyi tefsîrinin bir yerinde aynı şekilde²², başka bir yerinde ise "yahudi yahut hristiyanlardan bir grup"²³ diye açıklamıştır.

¹³ez-Zehebî, a.g.e. I, 319; Bilmen, a.g.e. II,597, 732; Turgut, a.g.e. s, 245.

¹⁴19 Meryem 36; Celâleyn,II,15.

¹⁵36 Yâsin 4; Celâleyn,II,122.

¹⁶2 Bakara 142; Celâleyn,I,20.

¹⁷2 Bakara 213; Celâleyn,I,31.

¹⁸32 Secde 9; Celâleyn,II,104.

¹⁹38 Sâd 72; Celâleyn,II,139.

²⁰17 İsrâ 85; Celâleyn,I,234.

²¹22 Hacc 17; Celâleyn,II,38.

²²5 Mâide 69; Celâleyn,I,105.

²³2 Bakara 62; Celâleyn, I, 10.

d-" € »Í"kelimesi hakkında *Mahallî* 'nin tefsîrinde" ' €Á ÂÊ €-»Á"€Í €-«j ""

(Doğru sözü de yalanından ayırtedin. Bir kıraatte 'sebat' kökünden 'tesbit edin' anlamına " € À»" diye de okunmuştur)²⁴ açıklaması yapılırken; *Suyûtî* 'nin tefsîrinde " Ê€Í €-«j ""(bir kıraatte üç noktalı 'Se' harfi ile okunmuştur) denilerek sadece kıraat farkına işaret edilmiştir²⁵.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere, iki müellif tarafından kaleme alındığı halde her iki bölümdeki benzer ifadeler, görünüşte farklı lafızlarla açıklanmış olsa bile, temelde farklı olmayan nüanslardan öteye geçmediği izlenimi vermektedir. Zaten bu farklılıklar da parmak sayısını bulmayacak kadar azdır. Her iki bölümde de aynı ifadeler, genelde aynı lafızlarla açıklanmıştır. Bu da, eseri tamamlayan *Suyûtî*'nin, hocası *Mahallî*'nin tefsîrine ne kadar hakim olduğunu göstermektedir. İki bölüm arasındaki bu nüans farklılıklarına kısaca işaret ettikten sonra, şimdi eserin genel özelliklerini sıralayabiliriz.

Suyûtî'nin tefsîrin başına koyduğu mukaddimesinde belirttiği üzere, tefsîrin her iki bölümünde de şu şekilde bir metod izlenmiştir:

"Allâh'ın Kelâmından anlaşılana zikretmek, tercih edilen görüşe dayanmak, gerekli görülen yerlerin i'rabını yapmak, meşhur kıraatlerdeki farklılığa dikkat çekmek ve tüm bunları özlü bir biçimde vermek"²⁶.

"Lübbü't-Tefsîr" (Tefsîrlerin özü-Kaymağı) diye anılan ve en çok okunan tefsîr özelliğini bugün de koruyan *Celâleyn Tefsîri*, o kadar veciz olarak hazırlanmıştır ki, yapılan sayımlara göre Müddessir sûresine kadar, Kur'ân âyetleri ile tefsîrdeki harflerin sayısının birbirine eşit olduğu tesbit edilmiştir²⁷.

Tefsîrin ortak üslup özelliklerinden bazılarını bu şekilde özetledikten sonra, tefsîrin genel özelliklerini Yâsin sûresinden buraya aldığımız bazı örnekler ile sunmak istiyoruz.

ÖRNEKLERİYLE CELÂLEYN TEFŞİRİNİN ÖZELLİKLERİ

1-Huruf-u Mukattaa (Hece harfleri) hakkında herhangi bir açıklama yapmaması: Bu hece harfleri hakkında " «€€Á «€€ "(Ondan (bu hece harflerinden) murad olunanı en iyi Allâh bilir) ifadesi ile yetinerek, bu konuda *Selef* alimlerini izler²⁸.

2-Kelimeleri müteradifleriyle açıklaması: Tefsîrin en önemli özelliği, kelimeleri müteradifleriyle ve özellikle âyette kastedilen manayı ortaya koyacak şekilde, hemen hemen âyette kullanılan aynı kalıpta açıklamasıdır. Bu konuda her iki müfessir de maharetlerini ortaya koymuşlar ve kendilerinden sonra yazılan tefsîrlere örnekler sunmuşlardır. Şöyleki:

Tefsîr	Metin	Yâsin Suresi / Ayet No
--------	-------	------------------------

²⁴49 Hucurât 6; Celâleyn, II, 185.

²⁵4 Nisâ 94; Celâleyn, I, 85.

²⁶Celâleyn, I, 2.

²⁷ez-Zehabî, a.g.e. I, 319; Katib Çelebî, a.g.e. I, 236; Bu tesbit, tefsirin ne kadar veciz bir şekilde yazıldığını ortaya koymakla birlikte, eser üzerinde yapılan çalışmaların boyutu hakkında fikir vermesi açısından da ilginçtir.

²⁸36 Yâsin 1; Celâleyn, II, 122.

Ö	7
È 'Í «Ö-Ö» «ÉÍ»	11
«Ö'Í»	12
«É» «É»	14
Í-É»	18
-É- A	19
É -ÉÍ	22
«Á ÈÈ	29
«ÉÉ-E E	31
ÃÉ»	34
«É» «É» «Ã	36
E"É	37
«ÉÃ'ÖÈÈ	41
«É» «A «A	51
-É-	69
-ÉÉÉ «Á»	72
É É	77

3- Terim, keyfiyet ve mübhem lafız açıklamaları yapması:

Tefsîr	Metin	Ayet No
ÖÉÍÃ	«ÉÃÖÉÃ »ÉÃÍ	2

("Hakîm", benzersiz nazmı ve eşsiz manalarıyla "muhkem", demektir.)

«É» «ÃÉÉÉ» ÉÍ «ÉÉ» «ÉÁÃ «ÉÉ» «É» »É	8
-------------------------------------	---

(Ellerini boyunlarına birleştirmekle "boyunlarına bukağılar geçirdik". çünkü bukağı, elleri boyuna birleştirir.)

«É»-«É»É | 8 ("el-Ezkân" (çeneler), iki yanağın birleştiği yer demektir.)

ÄÄÖËË –«€€ËË – "ÄÄ €«İ" İ€ËË €
İ-€ËËË €€«İÄ«ËË €€« İ €ËË – "ÄÄ €Ä

8

(Başlarını, hiç indiremeyecek şekilde yukarı kaldırmışlardır . Bu bir "temsil"dir. Bununla, onların imanı kavramayacakları ve ona kafalarının yatmayacağı, anlatılmak istenmiştir.)

¬A«-AA

11

("Äsâr": Arkalarından izlenecek bir yol açmak, demektir.)

«Ä«Ä Ä»İË

12

("İmam-ı Mübin": O, Levh-i Mahfuzdur)

«€€-İ

13

(Karye (yerleşim yeri), Antakya'dır)

«€A-"€EE

13

("el-Mürselûn", Hz.İsa'nın elçileridir)

-Ä€

Äİ

20

("Racûl", (adı geçen kişi Habibü'n-Neccar'dır.)

€İ «€€€€

41

("fi'l-Fülk" (gemide), Hz.Nuh'un gemisinde.)

«€«E"«E

77

("el-İnsan", el-As b.Vail'dir)

«€'Ä- «€« -

«€Ä- Ë«†

80

("eş-Şeceru'l-Ahzar" (yeşil ağaç), merh (afâr ağacına sürülünce suyu çıkarılan, suyundan da ateş elde edilen ve dikenli yaprağı olmayan uzun bir çeşit yeşil ağaç²⁹), afâr (budağı kesilerek merh ağacı ile birlikte ateş elde etmede kullanılan bir yeşil ağaç³⁰) ağaçları, yahut unnâb (Farsça "zencelân" denilen meyvesi zeytine benzer, çok dallı bir çeşit dağ selvisi, misvak ağacı³¹) ağacının dışındaki ağaçlardır.)

4- Sarf ve Nahivle ilgili açıklamalar yapması:

a- Nahiv kaideleri hatırlatılarak irablar yapılmakta ve bu şekilde âyetin doğru anlaşılmasına yardım edilmektedir.

»- A» · Ê"İ€ «€€"

5

(Mukadder mübtedayı takdir.)

²⁹ Bkz.İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, III, 53; Komisyon, **el-Mu'cemü'l-Arabiyyi'l-Esâsî**, s,1127; Cemel, a.g.e. III, 526; Nedim-Usâme Mar'aşlı, **es-Sihâh fi'l-Luğa ve'l-Ulûm**, Beyrut, 1975.

³⁰ Bkz.İbn Manzûr, a.g.e. IV, 589; Cemel, a.g.e. III, 526; Mar'aşlı, age.

³¹ Bkz.İbn Manzûr, a.g.e. I, 630; Komisyon, **el-Mu'cemü'l-Arabiyyi'l-Esâsî**, s,870; Mar'aşlı, age.

«E€	12
(İştigâl kaidesini hatırlatması.)	
E« –» €AA AA€«	13
(Fiilin birden fazla meful alması ve mefullerinin gösterilmesi)	
(Bedel-ü ıştimal) «- Ã«jÁ« » € «‘	13
E€« IEE-EE	23
(Nekre bir kelimeyi açıklayan cümlenin sıfat olması)	
I«€I	26
(Nida edatının tenbih manasına gelmesi)	
(Nice manasına gelen "€Ã" edatının, kendinden önceki kısmı amelden alıkoyup kendinden sonraki kısmın mamulü olması)	
«ÊÁÂ «€ÍÁÂ Ê«ÊÁÂ «€ » €	31
(Cemi zamiri ile başlayan cümlenin, kendinden önce zikredilen mananın cemiliği dikkate alınarak bedel olması)	
Ê€€ ÊÊÍÊÁ €Ê «€Â «€ «‘	40
(Tenvinin hangi kelimelerden ıvaz olduğunun açıklanması)	
Ê€Ê« ÊÁÊ Á’ -	52
(" EI" kelimesinin fiili olmayan bir masdar olması)	
b- Zamir ve ism-i işaretlerin açıklanması ile âyetin kolay ve doğru bir şekilde anlaşılması sağlanmaktadır:	
«E€	3
€ÁÃ	6
€AI «€«I	8
«EAA	31
-€€	38
A-«	52
c- Hazfedilen kelimeler açıklanarak cümlelerin doğru anlaşılmasına yardım edilmektedir:	
® € Ê--	6
®«ÊÍ -€- Â© ÊÃÊ«» «€‘- /	19
®A« I-€»EI	42

Hata! Bilinmeyen anahtar değişkeni.

d- Özellikle birden fazla **müteallak**ı olabilen harf-i cer ve mamullerin müteallakları (ait / bağlı oldukları kelimeler / fiil, şibh-i fiil, manay-ı fiil) belirtilmektedir:

Ⓜ€AE «EA–”€IE €€I

3

" €€" harf-i cerinin müteallakı kendinden hemen önceki" «€Ä–' kelimesi olursa mana: "Sen sırat-ı müstakım üzere olan Peygamberlerdensin" olur. Ondan önceki kelime olursa ki o, " «E" kelimesinden sonraki mahzuf efal-i amme olup "AE" harf-i cerinin de müteallakıdır- mana: "Sen gönderilmiş Peygamberlerdensin ve Sen sırat-ı müstakım üzeresin" olur. *Celâleyn* de bu ikinci tercih etmiştir.

Ê“İ€ÆÆÆÆÆÆÆÆ

6

" €E" kelimesinin müteallakı kendisinde önceki " € E" fiili de olabilir, daha önce geçen " Ê“İ" mastarı / şibh-i fiili de olabilir. Müfessirimiz bu ikincisini tercih etmiştir. Buna göre mana şöyle olur: "Bu Kur'ân kendisiyle uyarman için, Aziz ve Rahim olan Allah'ın topluma indirdiği kitabdır." İlk ihtimale göre ise mana: "Bu Kur'ân Aziz ve Rahimin indirdiği kitabdır ki, onu bir toplumu inzar etmen için indirdi"

€€I «€«–«j€ A €

56

" A € " kelimesi daha önce geçen " €€" harf-i cerinin müteallakı olup müteallıkından sonra gelmiştir. Buna göre cümlenin takdim te'hirsiz hali:" Ä € Ê €€I " (Tahtlar üzerine kurulmuşlardır) şeklindedir.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi müteallak ve müteallıkların doğru olarak tesbit edilmesi, doğru mananın elde edilmesinde önemli bir husustur.

e- **Sarf bilgileri** vermektedir:

EAA I 'AEE^a«'€A I 'AE E"EE€ O–€ «€ «j₄₉

«€«–«j€^a,

56

Ä'«–»^aÄÄ€ Ä'–»"»Ä€I

73

Görüldüğü üzere cemi olan kelimelerin müfredleri verilmekte, i'lal ve ibdallere dikkat çekilmekte, son misalde olduğu gibi aynı kalıpta bir kelimenin birden fazla manaya (masdar-ı mimi ve ism-i mekan manalarına) gelebileceğine işaret edilmektedir.

f- **Nahiv kaideleri**yle ilgili açıklamalarda bazen birden fazla ihtimali olan yerlerde sadece birini vermekle yetinilmiş, bazen de iki ihtimalin ikisi de izah edilmiştir.

Birinciye örnek: 35. âyette geçen " A" kelimesi ism-i mevsul, nekre-i mevsufe, masdariyye ve nafiyye manalarında anlaşılmalıdır³². *Celâleyn* bu dört ihtimalden sonuncusunu tercih etmiştir.(ÊÄ« €Ä€ Ä «İ İ)

³²Bkz.Cemel, a.g.e. III, 512.

İkinciye örnek: 32. âyette geçen " «E" kelimesinin hem nafiye ve hem de 'inne'den tahfif edilmiş 'in' olabileceği söylenmiş ve her iki takdire göre diğer kelimelerin i'rabı yapılmıştır.(E«E €€ €A« AA" ifadesinde ilk takdire göre " €A" şeddeli olarak " «E" manasındadır. Buna göre mana: "Onların hepsi toptan bizim katımıza getirilmekten başka bir sonuçla karşılaşmayacaklardır" şeklinde olur. Diğer takdire göre ise " €€" kelimesi müpteda, " €Ä" şeddesiz olarak okunacak ve 'lâm' tahfif edilmiş 'in'i, nafiyesinden ayırt eden 'farika lamı', 'mâ' ise zaidir. Buna göre mana: "Şüphesiz onların topu huzurumuza getirileceklerdir", şeklindedir.

5-Kıraat farklılıklarına dikkat çekmesi: Kıraat imamlarını zikretmeden, yeri geldikçe kıraat farklılıklarının manaya yansımaları açıklar. Kıraat farklılıklarını açıklarken *Celâleyn*, ötedenberi kullanılagelen klişeleşmiş veciz ifadeleri kullanır. Örneğin, kelimenin 'Ta' harfi ile okunduğunu belirtmek için "fevkaniyye" (noktaları harfin üstünde)³³; 'Ya' harfi için "tahtaniyye" (noktaları harfin altında)³⁴; 'Sâ' harfi için "müsellese" (üç noktalı)³⁵ ifadelerini kullanır.

Kıraat açıklamalarına örnekler:

«j E-- AA^a» O€I€ «€AA“ IE“E«» «€ «€I
«€Ä“Á€ Ê«€€ -Í“Ê -€Á

10

Bu açıklamaya göre kelime beş türlü okunabilir: İki hemzenin de okunmasıyla (tahkik), ikinci hemzenin elife dönüştürülmesiyle, ikinci hemzeyi harekeli elif sesi arasında ha sesi olmayacak şekilde (teshil), hemze ile harekeli elife dönüşmüş hemze-i müsehhele arasına bir elif katarak ve elif katmaksızın okumak.

€€““E«^a»«€ €I€ E«

14

--I AA^aE€I €-

41

Müfessir tercih ettiği kıraati önce zikretmiştir.

6- Belagat ilmine dair açıklamalarda bulunması:

€«€E« -»E« I€€A «E« «€I€A €A-“€EE^aA«
€»€Á €“Í« «€«Ê€«- €Í^a «Ê« «€I€Ä €Ä-“€

16

Meâni ilmine göre muhatab inkar eden olursa, ona söylenecek sözün tekidli olması gerekir³⁶.14. âyette " «Ê« «€I€"(Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz) diyen elçilerin yalanlandığı, bir sonraki âyette açıklanmaktadır. İşte o münkiplere karşı, elçilere yeminle tekidlenmiş olarak "gönderilmiş elçiler olduklarını" söylemeleri gerekti. Bu yüzden 16. âyetteki aynı mana yemin yerini tutan"Rabbimiz bilir" ifadesi ve tekid lamı ziyadesiyle tekrarlandı. Çünkü onlar, elçiler olduklarını ilk söylediklerinde karşılarında yalanlayan bir toplum yoktu.

³³Bkz.Celâleyn, II, 186,262.

³⁴Bkz.Celâleyn, I, 11 ,22,23.

³⁵Bkz.Celâleyn, I, 9.

³⁶Ali el-Cârim-Mustafa Emin, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*, Mısır, ty, s, 156.

Ama sonraki ifadede, karşılarındaki muhatablar inkarcı olduklarını açıklamışlardı. Bu yüzden onlara tekidli cevap verilmeliydi. Bu yüzden ikinci cümle tekidli olarak gelmiştir.

«١E -€- A^aEAE AO€ «€«” €A«A” 19

«« - ÂÊ ËËÁ^aËË «” 23

«€A I-E«^a E«€«” €A«/ 31

Meânî ilmîne göre **istifham**, bilinmeyen şeyi öğrenmeyi istemektir (taleb). Fakat bazen istifham aslî manasından çıkar, nefî, inkar, takrir, tevbih, ta'zim, tahkir, istibda, taaccüb, tesviye, temenni, teşvik manalarına³⁷ gelebilir. İşte yukardaki misallerin ilkinde istifham tevbih (kınama) için gelmiştir. Buna göre mana: "Size öğüt veriliyorsa bu uğursuzluk mudur, yazık sizin bu anlayışınıza!" şeklindedir.

İkinci örnekte istifham nefî için gelmiş olup mana şöyledir: "Ben O'ndan başka tanrılar edinmem."

Son örnekte ise istifham takrir için gelmiş olup mana: "Görmediler mi, gördüler işte!" demektir.

I« O”- ^aEE « A« AA«“ 30

Ayette 'hasret'e nida mecazdır. Bunun manası, "ey hasret gel hazır ol, artık zamanın geldi", demektir. Yoksa manevî bir lafız olan hasrete nida edilip çağırılması imkansızdır.

€« I” I€EE^a«I^a-€A AA 75

Ayette işaret edilen "yardım edemeyenler" müşriklerin putlarıdır ve putlar akılsız varlıklardır. Ama âyette akıllılar için kullanılan kalıp ile putların, kendilerini ilah edinenlere yardım edemeyecekleri belirtilmiştir. Zira putlar, putperestler yanında şefaathleri umulan canlı ve akıllı varlıklar mesabesindeydi.

7- Nüzul sebeplerini bildiren açıklamalarda bulunması:

Ë -» €Ë« ÂA€« ËË”I €€A^a€«€
-ËÍ «Ê «€€«’ »Ê Ë«١€ « - €ÿÂ,
« -Í ÍÖÍÍ «€€Á Á-« »€ Â« »€Í |
€€«€ ’€Í «€€Á €€ÍÁ Ë”€Â^aËËÂ

"Rivâyet edildiğine göre el-As b.Vail çürümüş bir kemiği ufalayıp Peygamberimiz s.a.v'e şöyle dedi: 'Çürüyüp ufalandıktan sonra bu kemiği Allah'ın dirilteceğini mi sanıyorsun?' Peygamberimiz şöyle cevap verdi: 'Evet, O seni diriltecek ve ateşe sokacaktır.' Müfessirimiz bu açıklamasıyla 78 ve 79. âyetlerin kim hakkında ve hangi olay üzerine indiğini açıklamaktadır.

Tefsîrimizin, Yâsin sûresinde geçmeyen, birkaç özelliğine daha burada dikkat çekerek araştırmamıza son vermek istiyoruz:

8-Ahkâm ayetlerinin tefsirinde Şâfiî mezhebini esas alması: Her iki müfessir de Şafii mezhebine mensub olduklarından ahkam âyetlerin tefsîrinde bu mezhebi ön plana çıkarmışlardır. Buna birkaç örnek verecek olursak:

³⁷Ali el-Cârim,a.g.e. 194-199.

a. Nisa 43. âyetin tefsîrinde "kadına dokunmanın abdesti bozduğu" şu şekilde izah edilmiştir:

«Ë€«Â» Â «ËÊ»«j^a»ÂËËÍ «ËËÂ» ËÁË «ËÃ
Ë«ËÕË »Á «ËÃ» »»«ËÍ «Ë»‘– ÆËËË «»Ë₃₈

b. Maide sûresi 6.âyeti tefsîr edilirken, "abdestte başın bir kılını bile mesh etmenin yeterli olduğu" şu şekilde açıklanmıştır:

E«A”OE« »– ”EA^a«Ë»«j ËË«Ë’«Ë”«I «
ËÁË «”Â ÃË” ËÍËÍ «ËË Â« Í’ Ë ËËÍÁ Ë₃₉

c. Maide sûresi 39. âyetindeki ifadeden hırsızın tevbesi ile kul hakkının, el kesme cezasının ve çalınan malı geri vermenin sakıt olmayacağını anlaşıldığını belirttikten sonra, sünnetin, mahkemeye intikal etmeden önce helalleşme ile cezanın düşeceği, hükmünü beyan ettiğini şöyle açıklar:

ËI «Ë Ë»I– »A-« A« Ë A ËË« I”Ë » E» A OE
«Ë”Ë «ËÁ «Ë ËË« ËËÁ Ë»Ë «Ë–ËË «ËÍ «Ë«Í

40

d. Hanefî mezhebine göre hırsızlıkta el kesme cezasının uygulanabilmesi için çalınan malın on dirhem ve daha fazla değerinde olması gerekir. Şafî mezhebine göre ise bunun değeri dört dinar ve daha fazlasıdır⁴¹. Celâleyn sadece bu ikinci görüşe değinir:

Ë»ÍË «Ë”Ë «Ë «Ë–Í ÍË ËËÍÁ₄₂

e. Maide sûresi 89. âyeti açıklarken, yemin keffaretinde orucun peşpeşe tutulmasının şart olmadığını, Şafîlerin de bu görüşte olduğunu şu şekilde beyan eder:

«ËÁ Ë« Í’ – «Ë «»Ë ËË₄₃

f. Nur sûresi 31. âyeti açıklarken, el ve yüzün kadın için avret olup olmadığı hakkındaki iki görüşü beyan ettikten sonra, fitne kapısının tamamen kapanması için avret olduğu görüşünün tercih edildiğini söyler:

«Ë« A« ýA– AEA«^aEAE «ËEAA E «ËËË«E
ËÃÁÍË”Ë«ËÀ«ËÍ ÍÕ–Â Ë«ËÁ ÂÿË «ËË Ë ”Ë₄₄

9- Tefsirde **İsrâilî ve asılsız bazı haberlerin bulunması**: Bu kabil rivayetlerin, az da olsa *Celâleyn* tefsîrinde bulunduğunu üzümler belirtmeliyiz. Müfessirlerimiz, kendilerinden önce İsrâilî / asılsız rivâyetleri eserlerine almakta bir sakınca görmeyen müfessirleri aynen izleyerek muhtasar tefsîrlere, bu konuda uzun açıklamalar almaktan kaçınmamışlardır. Gönül isterdi ki,

³⁸Celâleyn, I, 78.

³⁹Celâleyn, I, 96.

⁴⁰Celâleyn, I, 100.

⁴¹Muhammed Ali es-Sâbûnî, **Ravâiu'l-Beyân**, Şam, 1980, I, 553-554.

⁴²Celâleyn, I, 100.

⁴³Celâleyn, I, 107.

⁴⁴Celâleyn, II, 54.

muhtasar bu güzel tefsîrde böyle gereksiz açıklamalar yer almasın. Tefsîrin her iki bölümünde de rastlanabilen bu çeşit açıklamalara şu birkaç örnekle dikkat çekmiş olalım:

a. 2 Bakara 248'de geçen "**tabut**" kelimesi hakkında Kur'ân ve sünnette sahih bir açıklama olmadığı halde⁴⁵, huruf-u mukattaalar hakkında hiçbir açıklama yapmayan bu hassas müfessirimiz adı geçen kelime hakkında şu uzun açıklamaları eserinde almakta bir sakınca görmez:

«'E E€ €«E €IA 'E– «€«E»I«j «E“€A «€€A †
Ë« -ËÁ“Ë€«ËË« Í” € ÖËË »Á €€Í € ËÁÂ ËË€

"Tâbut, içerisinde Peygamber resimleri olan bir sandıktır. Onu Allah, Adem'e indirdi. O İsrailoğullarında bir süre kaldı. Sonra Amâlikahılar, onları yenip tabutu ele geçirdiler. Onlar tabutu, savaşlarda öne çıkarıp düşmanlarına karşı onunla zafer kazanmayı bekliyorlar ve onunla sükun buluyorlardı."⁴⁶

b. Yine aynı âyette geçen "hatıra" anlamındaki "**Bakıyye**" kelimesi hakkında, yine sahih bir habere dayanmadan⁴⁷ şu açıklamalar yapılmıştır:

EAI E€€« AE”I E€’«A”E€A«A A«–E E
Ë– « ÂË «€«€Ë«ÖÆ

"O, Hz.Musa'nın nalinleri, asası; Hz. Hârun'un sarığı, İsrailoğullarına indirilen kudret helvasından bir ölçek ve Hz. Musa'ya verilen elvah (levha) kırıklarıdır."⁴⁸

c-22 Hacc 52.âyetinin tefsirinde, Peygamberlerin masumiyetini zedeleyen ve İsrâiliyyattan olduğunda şüphe olmayan⁴⁹ **Garânîk kıssası** hakkında şunları anlatır:

E€ €–« «€E»I €I ”E – «€EAA »AA€” AE €
«€À«€À «€« –Í© »«€€«j «€’Í «Ë €€Í €” «Ë.
‘€«€ ÁË € – ÄÍ“€€–ÖË« »–€€ÆÆÆ

"Peygamberimiz,Kureys'ten bir gurup müşriğin bulunduğu bir sırada (Necm sûresi 19-20.ayetleri olan) "Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzayı, üçüncü olarak da Menâtı?" okuduğunda, şeytanın iğvasıyla farkında olmadan şöyle deyiverdi: 'İşte bunlar şefaati umulan yüce kuğulardır!'.Onun bu sözü müşrikleri son derece sevindirdi..."⁵⁰

d. 33 Ahzab 38'de anlatılan Hz.Zeyd'den boşanıp Hz.Peygamberle nikahı kıyılan **Hz.Zeyneb kıssası** hakkında maalesef şu ağır ifadelere yer verilir:

®Ë €Í €Í Ê€”€ Â« «€€Á Â» ÍÁ«© ÂI

Güya, Hz.Peygamber s.a.v., Hz.Zeyneb'e olan sevgisini ve "boşansalar da onunla ben evlensem" şeklindeki niyetini gizlemiştir.⁵¹

⁴⁵Bkz. Abdullah Aydemir ,**Tefsirde İsrâiliyyât**, DİBY, Ankara, ty, s, 211.

⁴⁶Celâleyn, I, 38.

⁴⁷Bkz.Aydemir, a.g.e. 213-214.

⁴⁸Celâleyn, I, 38.

⁴⁹Bkz.Halebî, **Delâilü't-Tahkîk**, Cidde, 1992.

⁵⁰Celâleyn, II, 41.

⁵¹Celâleyn, II, 108.

Halbuki Peygamberimizin insanlara gizlediği ve fakat açığa vuracağını Allah'ın beyan ettiği şey, Zeyneb ile evleneceğine dair O'nun önceden bilgilendirilmiş olmasına rağmen, Peygamberimizin bunu, evlatlığın boşadığı kadınlarla babalığın evlenmesini hoş karşılamayan arabların yanlış anlaması endişesi ile Allah'ın açıklamasını bekleyerek bir müddet gizlemesidir. Nitekim âyetlerde de bu açıklanmış, ama yukarda yakıştırılan şeylerden hiçbir şey zikredilmemiştir. Halbuki, âyette Allah, Peygamberinin gizlediği şeyi açığa vuracağını beyan etmiş ve neticede açıklamıştır.

e. 38 Sad 23-24 âyetlerde anlatılan **Davud a.s'a muhakeme için gelen iki hasmın davaları** hakkında; doksan dokuz koyununa hasmının elindeki bir koyunu da katmak isteyen kişi ve hasmı hakkında müfessirimiz şunları söyler:

«E E» «E E» «E E» «A—« E E» «A—« ' ' E I'
I E»— »E E» E E» «E E—« E E» E E» E E» E E» E E»

"O kişinin doksan dokuz hanımı vardı, yanında bir tek hanımdan başka karısı olmayan adamın karısını da alıp evlenmek istedi. 'Na'ce' kelimesi ile kadın kastedildi... Biz Davud'u o kadına tutulma belasıyla denedik.."52

Burada da müfessirimiz, İsrailî rivâyetlerin etkisi altında kalarak, İsrailiyyat dışında hiçbir karine / delil yokken 'na'ce' kelimesini kadından kinaye olarak ele alıp buna göre açıklamıştır.⁵³

f-88 Ğâşiye 20.âyetini açıklarken,müfessirimiz yaşadığı dönemde henüz **dünyanın küre şeklinde olduğu** kesin olarak keşfedilemediğinden, dünyanın dış görünüşüne bakarak onun yuvarlak değil düz olduğunu söyler.⁵⁴

10-Besmele'nin tefsîrinin yapılmamış olması: Son bir özellik olarak, Kur'ândan müstakil bir âyet sayıldığı halde *Celâleyn* tefsîrinde besmele'nin tefsîri yapılmamıştır. *Cemel Haşiyesinde*, iki müfessirin de besmele hakkında birşey söylememelerine sebep olarak, besmelenin herkes tarafından bilinen bir ifade olması gösterilmiştir.⁵⁵

SONUÇ

Yazıldığı tarihten beri "en çok okunan tefsir" ünvanına sahip olan *Celâleyn Tefsîri*, *Celâluddîn el-Mahallî* (ö:864/1459) ve *Celaluddin es-Suyûtî* (ö:911/1505) tarafından kaleme alınmış muhtasar bir eserdir. Yapılan tedkikler sonucu eserin Kehf suresinden Nâs suresine kadarki ikinci bölümü *el-Mahallî* tarafından, birinci kısmı ise *es-Suyûtî* tarafından kaleme alınmıştır. Fâtîha suresini de *el-Mahallî* tefsir etmiştir. İki ayrı müfessir tarafından yapılmış olmasına rağmen eser, üslup bakımından bir bütünlük arzeder. İki bölüm karşılaştırıldığında, çok küçük nüansların dışında üslup farklılıklarına rastlanmaz.

Tefsirde, "Hurûf-u Mukattaa" hakkında bir açıklama yapılmadığı gibi, bir Kur'ân ayeti olan "besmele"nin tefsiri de yapılmamıştır.

Eserde, açıklanması gerekli görülen kelimeler, hemen hemen aynı kalıpta müteradif kelimelerle açıklanmıştır. Zaman zaman terimler açıklanmış; sarf, nahiv ve belağat ile ilgili bilgiler çok kısa olarak verilmiştir. Kıraat imamlarının ismi zikredilmeden kıraat farklılıklarına

⁵²Celâleyn, II, 136-137.

⁵³Abdullah Aydemir , **İslâmi Kaynaklara Göre Peygamberler**, DİBY, Ankara, 1992, s,162.

⁵⁴Bkz.Celâleyn, II, 260-261.

⁵⁵Cemel, a.g.e. IV, 616.

işaret edilmiştir. Yeri geldikçe ayetlerin iniş sebeplerine dikkat çekilmiş, ahkam ayetlerde iki müfessirin de mezhebi olan Şâfiî mezhebinin görüşlerine yer verilmiştir.

Üzülerek söyleyelim ki, bu olumlu özellikleri yanında bu kısa tefsirde, az da olsa İsrâîlî rivayetler yer alabilmiştir.

Doğru isnadını ve bu karakteristik özelliklerini örnekleriyle yansıtmaya çalıştığımız Celâleyn Tefsîri, tahkikli-tahkiksiz yapılan pek çok baskısı ve hâşiyeleriyle şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da Kur'ân'ın anlaşılmasındaki önemli fonksiyonunu sürdürmeye devam edecektir.